

Алла Добридень

**ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗАСОБАМИ
ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ**

У статті розглядаються педагогічні проблеми формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів із використанням сучасних інтерактивних методів навчання.

Ключові слова: самоосвітня компетентність, інтерактивне навчання, інтерактивні методи.

The article deals with the problems of self educating competence of future teachers using the modern interactive methods of education.

Key words: self-educating competence, interactive studying, interactive methods.

Сучасна педагогічна освіта має бути максимально наближена до високої науки в широкому розумінні цього слова, а новий вчитель має оволодіти навичками науковця, дослідника. Без цього в школі ХХІ століття вчителіві робити буде нічого. Інформаційна революція потребує оновлення знань щороку, розбудови незалежної держави, відродження національної культури, забезпечення конкурентноспроможного входження України в європейський і світовий освітній і культурний простір.

Реформування освіти в нашій країні є частиною процесів оновлення суспільного добробуту та прогресу. Ці зміни стосуються створення нових стандартів, вдосконалення змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання. Зміст базової і повної загальної середньої освіти створює передумови для індивідуалізації навчання, впровадження інтерактивних технологій, формування соціальної, комунікативної, комп'ютерної та інших видів компетентності майбутніх вчителів.

Сучасному вчителіві необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. А це можливо лише за умов високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей.

Значна кількість робіт у галузі педагогіки та психології присвячена проблемі професійної компетентності вчителя, а саме, Д. Альферова, М. Єрмоленко, А. Маркова, В. Мижерикова, Н. Разіна, Є. Шишова та інші. У вітчизняній літературі ця проблема аналізувалася С. Бондар, Н. Глинянюк, Є. Павлютенковим, С. Тищенко.

Маємо підстави стверджувати, що існуючий досвід розвитку педагогічної думки свідчить про актуальність потреби у розробці теоретичних

основ і практичних шляхів формування професійної компетентності майбутнього вчителя загальноосвітньої школи.

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, ми під компетентністю розуміємо загальну здібність особистості, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, набутих завдяки навчанню. Мова йде про якості, які допомагають особистості здійснювати діяльність цілісно. Компетентність – це характеристики, які можна визначити шляхом спостережень за діяльністю особистості, за її вміннями.

Самоосвітня компетентність є однією з ключових компетентностей, що формується в процесі навчання і виховання школярів. Компетентність базується на постійному тренінгу засвоєння структури діяльності особистості.

Внутрішня структура самоосвітньої компетентності базується на основі:

- ✚ розуміння особистих потреб на підставі самоаналізу, самопізнання, само обліку сильних і слабких сторін своєї діяльності;
- ✚ уміння розробляти та виконувати програми самоосвіти з урахуванням особистих потреб і потреб суспільства;
- ✚ впорядкування своїх знань, знаходження зв'язків між ними;
- ✚ критичне ставлення до будь-якої отриманої інформації, вироблення особистої позиції в процесі здобуття певних знань;
- ✚ уміння розв'язувати різноманітні проблеми на основі здобутих самостійно знань;
- ✚ гнучкість застосування знань, умінь і навичок в умовах швидких змін;
- ✚ представлення, обґрунтування та захист отриманого результату;
- ✚ знаходження нестандартних нових рішень на основі самостійно здобутих знань;
- ✚ організація особистих прийомів самонавчання;
- ✚ використання для отримання інформації різноманітних баз даних, джерел інформації;
- ✚ уміння використовувати нові технології інформації та комунікації;
- ✚ уміння долати труднощі, невпевненість, лінь;
- ✚ адекватне оцінювання значення здобутих знань у своїй діяльності;
- ✚ уміння співробітничати з іншими людьми, здобувати знання шляхом колективної діяльності;
- ✚ прийняття рішення на основі співробітництва, толерантне ставлення до опозиційної точки зору;
- ✚ відповідальність за організацію своєї самоосвітньої роботи;
- ✚ постійний самоаналіз та самоконтроль за самоосвітньою діяльністю;
- ✚ уміння вдосконалювати свої результати, отримані під час самоосвіти.

Цілеспрямований розвиток самоосвітньої компетентності можливий лише тоді, коли теорія освіти не декларуватиме необхідність творчості пе-

дагога і творчості школяра, а систематично за допомогою доцільних інтерактивних методів втілюватиме її у навчально-виховний процес.

Інтерактивне навчання є досить перспективним і ефективним. Учень стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку. Це забезпечує внутрішню мотивацію навчання, що сприяє його ефективності.

Завдяки ефекту новизни та оригінальності інтерактивних методів при правильній їх організації зростає цікавість до процесу навчання і формує потяг до самовдосконалення, до самостійного пошуку інформації, до самоосвіти протягом всього життя.

Інтерактивне навчання реалізує конкретну мету – створити комфортні умови навчання та виховання, які забезпечать активну взаємодію всіх учнів. Навчальний процес відбувається за умови постійної, активної, позитивної взаємодії школярів. Відбувається колективне, групове, індивідуальне навчання у співпраці, коли вчитель і учні – рівноправні суб'єкти навчання. В результаті організації навчальної діяльності в класі створюється атмосфера взаємодії, співробітництва, що дає змогу вчителю стати справжнім лідером дитячого колективу.

Дослідження американських учених довели, що інтерактивне навчання сприяє засвоєнню матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість учнів, а й на його почуття, волю. Науковці довели, що найменших результатів у навчанні можна досягти за умов пасивного навчання (лекція – 5 %, читання – 10 %), а найбільших – інтерактивного (дискусійні групи – 50 %, практика через дію – 75 %, навчання інших чи застосування знань – 90 %).

Методи інтерактивного навчання можна поділити на дві великі групи: групові та фронтальні. Перші передбачають взаємодію учасників малих груп (на практиці від 2-ох до 6-ти осіб), другі – спільну роботу та взаємонавчання всього класу.

Час обговорення в малих групах – 3–5 хвилин, виступ – 3 хвилини, виступ при фронтальній роботі – 1 хвилина.

Групові методи:

Робота в парах. Учні працюють в парах, виконуючи завдання. Парна робота вимагає обміну думками і дозволяє швидко виконати вправи, які в звичайних умовах є часомісткими або неможливими (обговорити подію, твір, інформацію, зробити підсумок уроку, події тощо, взяти інтерв'ю один в одного, провести анкетування партнера). Після цього один з партнерів доповідає перед класом про результати.

Робота в трійках. По суті, це ускладнена робота в парах. Найкраще в трійках проводити обговорення, обмін думками, підведення підсумків чи навпаки, виділення несхожих думок.

Змінювані трійки. Цей метод складніший: всі трійки класу отримують одне й те ж завдання, а після обговорення один із членів трійки йде в наступну, один в попередню і ознайомлює членів новостворених трійок із

набутком своєї.

2+2=4. Дві пари окремо працюють над вправою протягом певного часу (2-3 хвилини), обов'язково доходять до спільного рішення, потім об'єднуються і діляться набутиим. Як в парах, необхідним є консенсус. Після цього можна або об'єднати четвірки у вісімки, або перейти до групового обговорення.

Карусель. Учні розсаджуються в два кола – внутрішнє і зовнішнє. Внутрішнє коло нерухоме, зовнішнє рухається. Можливі два варіанти використання методу – для дискусії (відбуваються «попарні суперечки» кожного з кожним, причому кожен учасник внутрішнього кола має власні, неповторювані докази), чи для обміну інформацією (учні із зовнішнього кола, рухаючись, збирають дані).

Робота в малих групах. Найсуттєвішим тут є розподіл ролей: «спікер» – керівник групи (слідкує за регламентом під час обговорення, зачитує завдання, визначає доповідача, заохочує групу до роботи), «секретар» (веде записи результатів роботи, допомагає при підведенні підсумків та їх виголошенні), «посередник» (стежить за часом, заохочує групу до роботи), «доповідач» (чітко висловлює думки групи, доповідає про результати роботи групи).

Акваріум. У цьому методі одна мікрогрупа працює окремо, в центрі класу, після обговорення викладає результат, а решта групи слухає, не втручаючись. Після цього групи зовнішнього кола обговорюють виступ групи і власні здобутки.

Фронтальні методи інтерактивного навчання:

Велике коло. Учні сидять по колу і по черзі за бажанням висловлюються з приводу певного питання. Обговорення триває, поки є бажачі висловлюватися. Вчитель може взяти слово після обговорення.

Мікрофон. Це різновид великого кола. Учні швидко по черзі висловлюються з приводу проблеми, передаючи один одному уявний мікрофон.

Незакінчені речення. Дещо ускладнений варіант великого кола: відповідь учня – це продовження незакінченого речення типу «можна зробити такий висновок...», «я зрозумів, що...».

Мозковий штурм. Загальновідома технологія, суть якої полягає в тому, що всі учні по черзі висловлюють абсолютно всі, навіть алогічні думки з приводу проблеми. Висловлене не критикується і не обговорюється до закінчення висловлювань.

Аналіз проблеми. Учні в колі обговорюють певну проблему. Кожен каже варіанти, що складаються внаслідок вибору. Найкраще давати завдання вибору з особистісним сенсом.

Мозаїка. Це метод, що поєднує і групову, і фронтальну роботу. Малі групи працюють над різними завданнями, після чого переформовуються так, щоб у кожній новоствореній групі були експерти з кожного аспекту проблеми.

Вашій увазі пропонуємо кілька інтерактивних вправ з метою впровадження їх у навчально-виховний процес.

«КОМПЛІМЕНТ»

Мета: створення сприятливої атмосфери, організація комунікації між учнями, оперативне включення їх у діяльність.

Кількість учнів: до 30.

Необхідний час: до 7 хвилин.

Обладнання: не потребує.

Порядок роботи:

Крок 1. Учитель називає метод і пояснює порядок роботи: кожен і кожна по черзі роблять комплімент людині, яка сидить праворуч (ліворуч).

Крок 2. Учитель починає коло, зробивши комплімент учню чи учениці праворуч від себе. Потім усі присутні по черзі роблять комплімент сусідові. Останній учень чи учениця роблять комплімент учителеві.

Крок 3. Після завершення поставте класові такі запитання:

- навіщо ми цього навчалися?
- чого ви особисто навчилися?
- де ви можете використовувати це у своєму житті?

«ОЧІКУВАННЯ»

Мета: прояснення очікувань і побоювань дітей, що дозволить учителеві краще зрозуміти свої дії, формулювання учнями власної мети діяльності, мотивація та усвідомлення відповідальності за досягнення певних результатів.

Кількість учнів: до 20.

Необхідний час: 10–15 хвилин залежно від кількості учнів та обраного варіанту методу.

Обладнання: великий аркуш паперу чи дошка і крейда.

Порядок роботи:

Крок 1. Зазначте, що всі ви знаходитися на початку важливого шляху, і для того, щоб шлях був успішним, треба визначити, чого очікують від роботи на цьому уроці присутні. Запропонуйте всім учням та ученицям продовжити речення Від цього уроку (курсу, предмету тощо) я очікую. Попросіть висловлюватися лаконічно. Якщо ви бажаєте прояснити побоювання дітей, розділіть аркуш навпіл і запропонуйте кожному та кожній висловлювати як очікування, такі побоювання.

Крок 2. Нехай хтось з учнів занотовує всі висловлювання на дошці. Можна попередньо намалювати соняшник, пелюстки якого будуть очікуваннями, або корабель, вітрила якого треба напнути вітром – очікуваннями від заняття.

Крок 3. Обов'язково проведіть рефлексію за питаннями: *Які думки викликає у вас цей перелік очікувань? Навіщо ми це робили?*

Підсумовуючи вищесказане, ми з'ясували, що під професійною ком-

петентністю педагога розуміють особистісні можливості учителя, які дозволяють йому самостійно і ефективно реалізувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності використовуючи інтерактивні методи навчання та займатися самовдосконаленням протягом всього життя. Слід зауважити, що складність навчання педагога, набуття самоосвітньої компетентності полягає і в тому, що професійне знання має формуватися водночас на всіх рівнях: методологічному, теоретичному, методичному, технологічному. Це потребує розвиненого професійного мислення, здатності добирати, аналізувати й синтезувати здобуті знання у досягненні педагогічної мети, уявляти технологію їх застосування.

Отже, стратегію сучасної педагогічної освіти складають суб'єктивний розвиток та саморозвиток особистості вчителя, здатного не тільки обслуговувати педагогічні й соціальні технології, які є, але й виходити за межі нормативної діяльності, здійснювати інноваційні процеси творчості в широкому розумінні. Ця стратегія повинна втілюватися в принциповій спрямованості змісту і форм навчального і поза навчального процесу вищої педагогічної школи на пріоритет особистісно-орієнтованих технологій педагогічної освіти при формуванні в майбутніх вчителів готовності до самоосвітньої компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нісімчук А., Падалка О., Шпак О. Сучасні педагогічні технології. – К., 2000. – 368 с.
2. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С. Сисоєва, А. Алексюк, П. Воловик. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
3. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К., 2007. – 144 с.